

Η θέση του ανθρώπου μέσα στη δημιουργία

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Φωτο: melodiaouraniasagapis.blogspot.com

(Μητροπ. Διοκλείας Καλλίστου Γουέαρ)

Ποιά είναι η θέση του ανθρώπου μέσα στη δημιουργία; «Είθε ο Θεός που δίνει την ειρήνη, να σας κάνει ολοκληρωτικά δικούς του. Κι ας διατηρηθεί άμεμπτη ολόκληρη η ύπαρξή σας, το πνεύμα, η ψυχή και το σώμα σας, κατά τον ερχομό του Κυρίου μας Ιησού Χριστού»(Α' Θεσ. 5, 23). Εδώ ο Απ. Παύλος αναφέρει τα τρία στοιχεία ή όψεις που συνιστούν το ανθρώπινο πρόσωπο. Αν και διαφορετικές, αυτές οι όψεις είναι αυστηρά αλληλένδετες· ο άνθρωπος είναι μία αναπόσπαστη ενότητα, όχι ένα σύνολο αθροιστικό χωριστών μερών.

Πρώτα είναι το σώμα, «χους από της γης» (Γεν. 2,7), η φυσική ή υλική όψη της ανθρώπινης φύσης.

Δεύτερη είναι η ψυχή, η δύναμη της ζωής που ζωοποιεί και εμψυχώνει το σώμα, κάνοντάς το να μην είναι μόνο ένας βώλος ύλης, αλλά κάτι που μεγαλώνει και κινείται, που αισθάνεται και αντιλαμβάνεται. Και τα ζώα έχουν ψυχή και ίσως και τα φυτά. Αλλά στην περίπτωση του ανθρώπου η ψυχή είναι προικισμένη με συνείδηση· είναι μια λογική ψυχή που έχει την ικανότητα γι' αφηρημένη σκέψη, και τη δυνατότητα να προχωρεί με απέραντα επιχειρήματα από συλλογισμούς σ' ένα συμπέρασμα. Αυτές οι δυνάμεις υπάρχουν στα ζώα — αν όχι καθόλου — μόνο σε πολύ περιορισμένο βαθμό.

Τρίτο είναι το πνεύμα, η «αναπνοή» από το Θεό (βλ. Γεν. 2,7), που δεν έχουν τα ζώα. Είναι σημαντικό να διαχωρίσουμε το «Πνεύ-μα» με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα, από το «πνεύμα» με μικρό π. Το δημιουργημένο πνεύμα του ανθρώπου δεν πρέπει να ταυτιστεί με το αδημιούργητο ή Άγιο Πνεύμα του Θεού, το τρίτο πρόσωπο της Τριάδος· αν και τα δύο τους σχετίζονται στενά, γιατί με το πνεύμα του ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται το Θεό και επικοινωνεί μαζί του.

Με τη ψυχή του ο άνθρωπος ασχολείται με την επιστημονική ή φιλοσοφική έρευνα αναλύοντας τα δεδομένα της αισθητικής του εμπειρίας μέσ' απ' τον απέραντο λόγο.

Με το πνεύμα του, που μερικές φορές ονομάζεται νους, καταλαβαίνει την αιώνια αλήθεια για το Θεό ή για τους λόγους ή τις εσώτερες ουσίες των δημιουργημάτων, όχι με παραγωγικούς συλλογισμούς, αλλά με άμεση κατανόηση ή πνευματική αντίληψη, μ' ένα είδος διαίσθησης που ο άγ. Ισαάκ ο Σύρος καλεί «απλή νόηση». Το πνεύμα ή ο νους είναι επομένως διαφορετικό από τις λογικές δυνάμεις του ανθρώπου και τις αισθητικές συγκινήσεις, και ανώτερο και από τις δύο.

Επειδή ο άνθρωπος έχει μια λογική ψυχή κ' ένα νου, κατέχει τη δύναμη του αυτεξούσιου και της ηθικής ελευθερίας, δηλ. την αίσθηση του καλού και του κακού, και τη δυνατότητα να διαλέγει ανάμεσά τους. Εκεί όπου τα ζώα ενεργούν από ένστικτο, ο άνθρωπος μπορεί να πάρει μία ελεύθερη και συνειδητή απόφαση.

Μερικές φορές οι Πατέρες δέχονται όχι ένα τριμερές αλλά ένα διμερές σχήμα, περιγράφοντας τον άνθρωπο απλώς σαν μια ενότητα σώματος και ψυχής· σ' αυτή την περίπτωση θεωρούν το πνεύμα ή το νου ως την υψηλότερη όψη της ψυχής. Αλλά το τριπλό σχήμα σώματος, ψυχής και πνεύματος είναι ακριβέστερο και πιο διαφωτιστικό, ιδιαίτερα στην εποχή μας όπου η ψυχή και το πνεύμα συχνά

συγγέονται, και όπου οι περισσότεροι άνθρωποι δεν ξέρουν καλά- καλά ότι έχουν νου. Η κουλτούρα και το εκπαιδευτικό σύστημα στη σύγχρονη Δύση βασίζονται σχεδόν αποκλειστικά στην εξάσκηση του λογικού μυαλού και, σε λιγότερο βαθμό, στις αισθητικές συγκινήσεις. Οι περισσότεροι από μας έχουμε ξεχάσει ότι δεν είμαστε μό-νο μυαλό και θέληση, αισθήσεις και συναισθήματα· είμαστε επίσης πνεύμα. Ο σύγχρονος άνθρωπος, κατά το μεγαλύτερο μέρος, έχει χάσει την επαφή με την γνησιότερη και υψηλότερη πλευρά του εαυτού του· και το αποτέλεσμα αυτής της εσωτερικής αλλοτρίωσης μπορούμε να το δούμε πολύ απλά στην ανησυχία του, στην έλλειψη ταυτότητας και στην απώλεια της ελπίδας.

Μικρόκοσμος και μεσολαβητής

Σώμα, ψυχή και πνεύμα, τρία μέσα σ' ένα, ο άνθρωπος κατέχει μια μοναδική θέση στη δημιουργία.

Σύμφωνα με την Ορθόδοξη άποψη για τον κόσμο, ο Θεός είχε διαμορφώσει δύο επίπεδα δημιουργημάτων: πρώτα το «νοητικό», «πνευματικό» ή «διανοητικό» επίπεδο, και μετά, το υλικό ή σωματι-κό. Στο πρώτο επίπεδο ο Θεός έφτιαξε τους αγγέλους που δεν έχουν υλικό σώμα. Στο δεύτερο επίπεδο έφτιαξε το φυσικό σύμπαν — τους γαλαξίες, τ' αστέρια, τους πλανήτες, με τις διάφορες μορφές ζωής στα ορυκτά, τα φυτά και τα ζώα. Ο άνθρωπος και μόνον ο άνθρωπος υφίσταται ταυτόχρονα και στα δύο επίπεδα. Με το πνεύμα του ή την πνευματική του διάνοια μετέχει στο νοητικό βασίλειο και είναι σύντροφος των αγγέλων — με το σώμα του και τη ψυχή του, κινεί-ται και αισθάνεται και σκέπτεται, τρώει και πίνει, μετατρέποντας την τροφή σ' ενέργεια και μετέχοντας οργανικά στο υλικό βασίλειο που το διαπερνά με τις αισθήσεις του.

Η ανθρώπινη φύση μας είναι λοιπόν πιο περίπλοκη από την αγγελική, και προικισμένη με πλουσιότερες δυνατότητες. Ιδωμένος μ' αυτό το πρίσμα, ο άνθρωπος δεν είναι χαμηλότερα αλλά ψηλότερ' απ' τους αγγέλους· όπως το βαβυλωνιακό Ταλμούδ βεβαιώνει, «Οι δίκαιοι είναι μεγαλύτεροι από τους διακονούντες αγγέλους» (Sanhe- drin 93a). Ο άνθρωπος βρίσκεται στην καρδιά της δημιουργίας του Θεού. Μετέχοντας και στο νοητικό και στο υλικό βασίλειο, είναι μια εικόνα ή ένας καθρέφτης όλης της δημιουργίας, *imago mundi*, ένα «μικρό σύμπαν» ή μικρόκοσμος. Όλα τα δημιουργήματα συναντώνται σ' αυτόν.[...]

Όντας μικρόκοσμος, ο άνθρωπος είναι επίσης μεσάζοντας. Εί-ναι θεόδοτο έργο του να διευθετεί και να εναρμονίζει το νοητικό και το υλικό βασίλειο, να τα ενώνει, ν' αποπνευματοποιεί την ύλη και να φανερώνει όλες τις κρυμμένες

δυνατότητες της δημιουργίας. Όπως το Εβραϊκό Hasidim το έχει εκφράσει, ο άνθρωπος καλείται «να προοδεύει σκαλί-σκαλί μέχρις ότου, μέσω αυτού, να ενωθεί το κάθε τι». Σαν μικρόκοσμος λοιπόν ο άνθρωπος είναι ο μόνος μέσα στον οποίον ο κόσμος συνοψίζεται· σαν μεσάζοντας είναι ο μόνος μέσω του οποίου ο κόσμος αντιπροσφέρεται στο Θεό.

Ο άνθρωπος μπορεί να εξασκήσει αυτό το μεσολαβητικό ρόλο μόνον επειδή η ανθρώπινη φύση του είναι ουσιαστικά και βασικά μία ενότητα. Αν ήταν μόνο μια ψυχή κατοικώντας προσωρινά σ' ένα σώμα, όπως πολλοί από τους Έλληνες και τους Ινδούς φιλοσόφους έχουν φανταστεί — αν το σώμα του δεν ήταν μέρος του αληθινού εαυτού του, αλλά μόνο ένα κομμάτι ύφασμα που τελικά θα το παραμερίσει, ή μια φυλακή απ' όπου προσπαθεί να δραπετεύσει, — τότε ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να δράσει σωστά σαν μεσολαβητής. Ο άνθρωπος αποπνευματοποιεί τη δημιουργία, πρώτ' απ' όλα αποπνευματοποιώντας το ίδιο το σώμα του και προσφέροντάς το στο Θεό: «ή ουκ οίδατε ότι το σώμα ημών ναός του εν υμίν αγίου πνεύματός έστιν;» γράφει ο Άπ. Παύλος. «Δοξάσατε δη τον Θεόν εν τω σώματι υμών... Παρακαλώ ουν υμάς, αδελφοί, διά των οικτιρμών του Θεού, παραστήσαι τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, αγίαν, ευάρεστον τω Θεώ» (Α' Κορ. 6,19-20· Ρωμ. 12,1). Αλλά με το ν' «αποπνευματοποιεί» το σώμα, ο άνθρωπος, δεν το εξαϋλώνει: αντίθετα, εί-ναι η ανθρώπινη κλήση να διακηρύξει το πνευματικό μέσα και μέσω του υλικού. Οι Χριστιανοί είναι, μ' αυτή την έννοια, οι μόνοι αληθινοί υλιστές.

Το σώμα, λοιπόν, είναι έν' αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ο χωρισμός σώματος και ψυχής στο θάνατο είναι αφύσικος, κάτι αντίθετο από το αρχικό σχέδιο του Θεού, που έχει επέλθει σαν συνέπεια της πτώσης. Επί πλέον, ο χωρισμός είναι μόνο προσωρινός: προσδοκούμε, πέρ' απ' το θάνατο, την τελική ανάσταση «εν τη εσχάτη ημέρα», όταν σώμα και ψυχή θα ξαναενωθούν γι' άλλη μια φορά.

(Μητροπ. Διοκλείας Καλλίστου Γουέαρ, Ο Ορθόδοξος δρόμος, εκδ. Επτάλοφος, σ. 55-59)